

ANDREA TORNIELLI

Într-un interviu cu Papa

Francisc

ÎN CĂLĂTORIE

*Traducere din italiană și note de
Cerasela Barbone*

TREI

Introducere
Lampedusa, poarta de intrare
înspre rănile lumii

În dimineața zilei de joi, 7 martie 2013, în Aula Sinodului din Vatican, arhiepiscopul de Buenos Aires, Jorge Mario Bergoglio, lua cuvântul pentru prima și singura oară în fața confrăților cardinali reuniți în Congregațiile Generale ce precedă conclavul. Fiecare avea la dispoziție cinci minute; el a folosit trei și jumătate. Cu gândul la viitorul Papă, schițase „un om care, din contemplarea și adorația lui Isus Hristos, să ajute Biserica să meargă spre periferii. Nu doar cele geografice, dar și periferiile existențiale: ale misterului păcatului, ale suferinței, ale nedreptății, ale ignoranței și indiferenței religioase, ale gândirii, ale tuturor lipsurilor.”

După șase zile, cardinalul argentinian apărea pentru prima oară în logia centrală a bazilicii San Pietro ca Papa Francisc. De atunci, relația dintre centru și periferie a fost o parte esențială a preceptelor de viață și morale ale primului episcop al Romei care s-a născut și a trăit într-unul dintre megalopolisurile emisferei sudice a lumii. Pe care îl inspirase, așa cum documentează Gianni Valente într-un eseu publicat în revista *Limes*, filozoafa argentiniană peronistă Amelia

Podetti, care studiasse opera lui Hegel. Aceasta observa că Europa se văzuse pe sine în mod diferit după călătoria în jurul lumii a lui Fernando Magellan. Într-adevăr, să privești lumea de la Madrid nu era același lucru ca din Țara de Foc: perspectiva era mai amplă și se puteau vedea lucruri destinate a rămâne ascunse celui care privea totul din „centrul” imperiului.

Când vrea să explice astăzi referirile lui la periferii, Bergoglio amintește aceste considerații simple, exprimate de o profesoară pe care o cunoscuse la Buenos Aires în perioada în care era preot și stareț peste mănăstirile iezuiților. „Realitatea se vede mai bine de la periferie decât de la centru. În mod obișnuit, ne mișcăm în spații pe care, într-un fel sau altul, le controlăm. Acesta este centrul. În măsura în care ieșim din centru și ne îndepărtăm de el, descoperim mai multe lucruri”, a spus Francisc într-un interviu acordat unui buletin parohial din Villa la Càrcova, un cartier sărac la periferia orașului Buenos Aires.

Încercarea de a găsi opțiuni geopolitice călătoriilor făcute de Papa Francisc nu este, deci, adecvată. Există, în schimb, o explicație mai simplă. Francisc, căruia deși nu-i place să călătorească, cum spune el însuși în interviul care deschide acest volum, merge pe urmele marilor săi predecesori, subliniind în mod deosebit atenția și atracția față de zonele periferice și situațiile limită. Preferă țările mai mici și aflate în dificultate, pe acelea în care, prin prezența lui, poate încuraja acțiuni de dialog, de pace, de reconciliere, de deschidere a unor făgașe noi.

Toate acestea nu au nicio legătură cu poziții ideologice, cu revendicări antagoniste, ori cu Lumea a Treia, cum afirmă unii critici ai lui. Dar nu au legături nici cu cei care, la polul opus, reduc mesajul lui Francisc la sloganuri depășite sau cuvinte la modă comode.

Alegerea de a include întotdeauna în călătoriile sale întâlniri cu deținuții și vizite în cartierele cele mai sărace nu se naște din strategii de marketing, ci din nevoia imperioasă evanghelică de „a atinge trupul lui Hristos” în umanitatea rănită. Cu mărturia de credință personală, Francisc le arată creștinilor nevoia de a merge spre periferiile geografice și existențiale — fie că e vorba de uitata Republică Centrafricană sau de vecinul de palier singur și aflat în dificultate — pentru a întâlni acolo chipul lui Hristos și a-i atinge trupul. Adică pentru a fi convertit și a se lăsa „rănit” de realitate, privind-o dintr-o perspectivă diferită. Pentru a plânge cu cei care plâng și a se bucura cu cei care se bucură, arătând chipul milostiv al lui Dumnezeu și duioșia lui.

Astfel, în insulele Filipine, sfidând apropierea tai-funului de intensitate redusă, Papa a vrut să meargă la Tacloban, în insula Leyte, să-i îmbrățișeze pe supraviețuitorii ciclonului Yolanda. În Europa nu a pornit din marile capitale, ci din țările cu o istorie frământată, precum Albania majoritar musulmană, martirizată de comunism, sau din orașul-simbol Sarajevo din Bosnia-Herțegovina. După deplasarea în Brazilia pentru Ziua Mondială a Tineretului (ZMT), care se regăsește în agendă ca moștenire de la predecesorul lui, în prima

călătorie în America Latină decide să viziteze Ecuador, Bolivia și Paraguay, țări „periferice” ale continentului. Când ajunge în Mexic în anul următor, nu renunță la vizitarea sudului extrem, Chiapas, pentru a întâlni populațiile indigene. Încheie călătoria în orașul de graniță Ciudad Juárez, privind în tăcere frontiera pe care mulți hispanici încearcă s-o treacă, în căutarea disperată a unui viitor mai bun.

Această carte încearcă să povestească în direct călătoriile internaționale făcute de Papa Bergoglio, începând cu cea din Brazilia, în iulie 2013, până la cea de la Lund, în Suedia, în octombrie 2016. Și se încheie cu o relatare din culise a zborurilor papale. Nu este un eseu de analiză geopolitică și nici nu are pretenția de a oferi un prim bilanț al pontificatului itinerant. Într-o epocă în care abundă comentariile, cine scrie are convingerea că sarcina jurnalistului este, întâi de toate, aceea de a încerca să prezinte realitatea la care este martor. Cititorului acestor pagini îi rămâne să judece dacă încercarea, măcar în parte, a reușit.

*

O carte despre deplasările internaționale ale Papei Francisc ar fi însă incompletă dacă n-ar porni de la prima călătorie a episcopului Romei în afara diecezei lui. O călătorie neașteptată la hotarele extreme ale Italiei, în mijlocul acelei Mediterane ale cărei abisuri s-au transformat în mormânt pentru mii de copii, femei și bărbați care fug de război și de sărăcie. Călătoria în insula Lampedusa, pe care Francisc decide

să o întreprindă pe 8 iulie 2013, nu apare la masa de lucru. Este gândită la jumătatea lunii iunie ca o consecință a știrii despre nu se știe a câta barcă scufundată. Apare din suferința și compasiunea pentru acele morți. Papa cere să nu fie de față politicienii, autoritățile italiene și nici măcar episcopii Siciliei. Îi confirmă direct arhiepiscopului de Agrigento, Francesco Montenegro, că a acceptat invitația parohului insulei, don Stefano Nastasi.

La Lampedusa, timp de numai patru ore, între port și parohie, vorbește cu refugiații și imploră iertarea lui Dumnezeu pentru acest „măcel al nevinovaților”, douăzeci și cinci de mii de morți în douăzeci de ani. Când a oficiat liturghia pe un altar transformat dintr-o barcă veche, cu o cruce pastorală realizată din lemnul ambarcațiunilor migranților, îi invită pe toți să se trezească din „globalizarea indiferenței”, din bulele în care trăiesc cei care „și-au făcut un trai comod, s-au închis în propria bunăstare, cu inima amorțită”. Îi evocă „pe cei care, cu deciziile lor la nivel mondial, au creat situații care conduc la aceste drame”. Îndeamnă stăruitor la „curajul de a-i primi pe cei care sunt în căutarea unei vieți mai bune”. Descrie greșelile unei „înlanțuirii de morți care varsă sângele fratelui”. Amintește că „o societate care a uitat experiența plânsului, a compasiunii” înalță ziduri de egoism. Și întrebă: „A plâns cineva în lume pentru acești frați?”

Lampedusa, poartă de intrare înspre rănile lumii. Lampedusa, drum neprevăzut și răvășitor spre multele călătorii care l-au purtat pe acest episcop bătrân

În călătorie

al Romei la „capătul lumii“ să calce pe solul multor altor periferii. Să îmbrățișeze și să se lase îmbrățișat, să încurajeze și să se lase încurajat, să plângă și să șteargă lacrimi. Să ducă în centrul lumii locuri ca Bangui, capitala Republicii Centrafricane, transformată în locul creștinătății unde a oficiat, cu o săptămână mai devreme față de Roma, deschiderea primei Porți Sfinte a Jubileului Milostivirii.

Bătrânica și pielea ei ca de pergament

Interviu cu Papa Francisc despre călătoriile sale

Iulie este luna în care, cel puțin teoretic, Papa își ia o scurtă vacanță. Vara lui 2016 e diferită, cu trei săptămâni marcate de călătorii în Armenia și în Polonia, și câteva audiențe extraordinare, ca aceea acordată unui grup numeros de săraci veniți din Franța în pelerinaj la Roma. Pentru Francisc, vacanța constă în a încetini într-o câțiva ritmul activităților, a avea mai mult timp pentru rugăciune și citit, a dedica ore în plus întâlnirilor neoficiale. În conferințele de presă din timpul zborului de întoarcere din călătoriile internaționale, dialogurile lungi pline de riscuri personale cu jurnaliștii care îl însoțesc în jurul lumii, Papa Bergoglio a avut deseori posibilitatea să răspundă la întrebări despre întâlnirile semnificative, întâmplările care l-au impresionat în mod deosebit în zilele deplasării. Am ales să începem acest traseu prin intermediul călătoriilor sale adresându-i câteva întrebări. Ne-a primit în Casa Sfânta Marta, reședința sa.

Pe coridorul spațios este o masă pe care se află câteva cărți, câteva cadouri primite, dintre care se remarcă o mare cruce din sticlă suflată, decorată cu aur și pietre semiprețioase. Pe comoda de lângă ușa

de intrare a unui *suite* transformat în miniapartament papal se află statueta din ipsos a Sfântului Iosif dormind, cel „public”, la dispoziția celor care trăiesc alături de Pontif și îl ajută. Este o devoțiune care îl însoțește de foarte mulți ani pe Jorge Mario Bergoglio, obișnuit să strecoare bilete sub baza statuetei, cerând harul divin sau încredințând anumite probleme marelui stăpân al Bisericii, marele protagonist-nonprotagonist ai primilor ani de viață pământească ai lui Isus din Nazaret, veghetorul copilăriei Lui. Este și un alt Sfânt Iosif, cel „privat”, pe care Papa Francisc îl ține în micul său birou, mereu acoperit cu cărți, documente, acte. Un militar din Garda Elvețiană în uniformă oficială păzește coridorul și, pe lângă faptul că e vigilent, îndeplinește și rolul de secretar de anticameră, poate din motivul protocolului estival un pic încetinit. „Sanctitate, a venit oaspetele dumneavoastră”, spune băgând capul pe ușă. Francisc vine imediat. Micul salon spre care dă ușa arată la fel, dar pe pereți sunt niște tablouri mici din mozaic, opera părintelui Rupnik.

Sanctitate, vă place să călătoriți?

Sincer să fiu, nu, niciodată nu prea mi-a plăcut să călătoresc. Când eram episcop în cealaltă dieceză, la Buenos Aires, veneam la Roma numai dacă era necesar și dacă puteam să nu vin, nu veneam. Întotdeauna mi-a fost greu să stau departe de dieceza mea, care pentru noi, episcopii, e „soția” noastră. Și apoi, sunt destul de comod, pentru mine vacanța înseamnă să am ceva timp în plus ca să mă rog și să citesc, dar ca

să mă odihnesc n-am avut niciodată nevoie să schimb locul sau ambianța. Chiar dacă uneori e necesar: de exemplu, când au loc exercițiile spirituale ale Curiei Romane, în Postul Mare, și ne mutăm toți o săptămână la Ariccia.

Vă așteptați, la începutul pontificatului, să călătoriți atât de mult?

Nu, chiar nu! Așa cum am spus, nu-mi prea place să călătoresc. Și niciodată nu mi-aș fi imaginat că o să fac atât de multe drumuri...

Cum ați început? Ce v-a făcut să vă răzgândiți?

Cea dintâi călătorie a fost la Lampedusa. O călătorie în Italia. Nu era programată, nu erau invitații oficiale. Am simțit că trebuia să merg, mă impresiionaseră și mă emoționaseră știrile despre migranții morți în mare, scufundați în adâncuri. Copii, femei, bărbați tineri... O tragedie sfâșietoare. Am văzut imaginile cu salvarea supraviețuitorilor, am primit mărturii despre generozitatea și ospitalitatea locuitorilor din Lampedusa. De aceea, mulțumită colaboratorilor mei, a fost organizată o vizită-fulger. Era important să merg acolo. Apoi a fost călătoria la Rio de Janeiro, pentru Ziua Mondială a Tineretului. Era vorba despre o întâlnire care figura deja în agendă, era stabilită. Papa a mers întotdeauna la ZMT. Ioan Paul al II-lea o programase pe cea de la Köln în 2005, dar a plecat la Domnul cu câteva luni mai devreme, și aceea a fost prima călătorie a succesorului său,

Benedict al XVI-lea, pentru care a fost vorba de prima revenire în țara natală, ca Papă. Călătoria la Rio de Janeiro a fost întotdeauna certă, trebuia să merg, și pentru mine a fost prima revenire pe continentul latino-american.

Asta e clar, ZMT era o întâlnire de la care Papa nu putea lipsi. Dar cealaltă?

După Rio a venit o altă invitație și apoi încă una. Am răspuns pur și simplu da, lăsându-mă cumva „purtaț”. Iar acum simt că trebuie să fac aceste călătorii, să merg să vizitez Bisericile, să încurajez fărâmele de speranță existente.

Cât de greu vă este cu deplasările internaționale, din punct de vedere fizic?

Sunt grele, dar să zicem că deocamdată mă descurc. Poate că mi-e greu mai mult din punct de vedere psihologic, decât din punct de vedere fizic. Aș avea nevoie de mai mult timp să citesc, să mă pregătesc. O călătorie nu te solicită doar în zilele în care ești plecat, în țara sau în țările vizitate. Mai e și pregătirea, care de obicei are loc în perioadele în care se desfășoară și toată munca obișnuită.

Ați schimbat ceva în agenda deja stabilită a călătoriilor papale?

Nu mult. Am încercat, de exemplu, să elimin complet prânzul oficial. E firesc ca atât autoritățile țării vizitate, cât și confrății episcopi să-și dorească

să-l sărbătorească pe oaspete. N-am nimic împotriva să stau la masă în compania altora. Să ne amintim că Evanghelia este plină de povești și mărturii care descriu chiar împrejurări ca aceasta: prima minune a lui Isus are loc în timpul unei nunți. A intra în casă și a împărți cu ceilalți mâncarea sunt, din partea lui Isus, semne de atenție și de milostenie care tulbură chiar și obiceiurile sociale, ca în cazul chemării adresate mai-marelui vameșilor, Zacheu. Să ne amintim și că, după Înviere, ca să-i convingă pe discipoli că e chiar El și nu o nălucă, Isus mănâncă împreună cu ei. Dar dacă agenda călătoriei, așa cum se întâmplă aproape întotdeauna, e deja foarte încărcată, prefer să mănânc simplu și rapid. Îmi ajunge puțin, un pic de orez și câteva legume. De obicei, iau masa cu cea mai restrânsă suită, mai intim: nunțiul apostolic al țării vizitate și însărcinatul cu organizarea călătoriei; înainte era domnul Alberto Gasbarri, acum e monseniorul Mauricio Rueda Beltz. Apoi, comandantul Domenico Giani cu alți doi jandarmi, doi militari din Garda Elvețiană, și, în fine, cei doi majordomi ai mei, care sunt extraordinari: sunt tați de familie, știu să facă lucrurile cum trebuie.

De ce, spre deosebire de predecesorii dumneavoastră, nu călătoriți și cu cei doi secretari personali, monseniorii Fabián Pedacchio Leániz și Yoannis Lahzi Gaid?

Pentru că nu e necesar să am secretari când călătoresc, îmi sunt de-ajuns majordomii, maestrul de ceremonii și restul suitei. Sunt foarte mulțumit de modul

în care secretarii mei personali își desfășoară munca lor aici, continuând amândoi să fie la birourile lor dimineața și colaborând cu mine după-amiaza.

Revin la oboseala fizică și pentru că — și vorbesc din experiența pe care noi, jurnaliștii, o avem însoțindu-l pe Papă cu aceste ocazii — se face simțită de toți...

Acum am o ușoară bronșită și cred că e o consecință a oboselii cauzate de călătoria în Armenia. Când mă întorc acasă, la Vatican, de obicei prima zi după călătorie e destul de obositoare și am nevoie să-mi revin. Dar port mereu cu mine chipuri, mărturii, imagini, experiențe... O bogăție inimaginabilă, care mă face mereu să spun: a meritat!

Care sunt cele mai frumoase experiențe?

În mod sigur contactul cu oamenii. De exemplu, dacă aș fi întrebat care e amintirea cea mai frumoasă din călătoria în Armenia din iunie 2016, aș povesti ce s-a întâmplat la sfârșitul liturghiei în orașul acela, Gyumri, nume pe care mă cam chinui să-l pronunț. La finalul oficierii în piață — a primei celebrări liturgice oficiate vreodată în acea piață — l-am invitat să urce în papamobilul descoperit pe Sanctitatea Sa Catolicosul armenilor, Karekin al II-lea, împreună cu episcopul armean și episcopul catolic, Raphaël Minassian. Am dat ocol pieței împreună, salutând lumea. La final văd, într-un colț, o femeie în vârstă, o bătrânică a cărei piele părea de pergament, uscată de soare. Saluta și zâmbea, dând la iveală doi dinți de aur, așa cum se puneau

odinioară. Stătea acolo umilă, salutând. După ce am coborât din papamobil, m-am îndreptat spre ea s-o salut și s-o îmbrățișez. Interpretul era lângă mine. Ea mi-a spus: „Am venit din Georgia“. A doua zi, ultima din călătorie, pe când mă aflam la Erevan, am mers în vizită la călugărițe. Salutăm lumea, era multă. Au zis că nu mai văzuseră niciodată atâta lume pe stradă. Și brusc mă trezesc în față cu acea bătrânică atât de umilă: aceeași pe care o îmbrățișasem cu o zi înainte la Gyumri! Făcuse opt ore cu autocarul ca să ajungă la Gyumri și apoi încă o sută treizeci de kilometri ca să meargă la Erevan și să-l vadă din nou pe Papă. Și era acolo, foarte umilă... Iată, pentru mine lucrul acesta e mai plin de răsplată. Asta e, în fond, rațiunea călătoriilor mele. A spus-o și Sfântul Ioan Paul al II-lea, ca răspuns celor care obiectau în privința călătoriilor sale, amintind că oamenii puteau veni la Roma să-l vadă pe Papă. A răspuns simplu: „Săracii nu călătoresc“.

Ce sentimente vă încearcă în fața entuziasmului oamenilor care așteaptă ore în șir să vă vadă trecând?

Primul sentiment este al cuiva care știe că există „Osanale!“, dar, așa cum citim în Evanghelie, se pot auzi și strigătele „Să fie răstignit!“ . Extrag al doilea sentiment dintr-un episod pe care l-am citit pe undeva. E vorba despre o frază rostită pe-atunci de cardinalul Albino Luciani în legătură cu aplauzele cu care l-au întâmpinat niște copii coriști. A spus, mai mult sau mai puțin, așa: „Dar voi vă puteți imagina că măgărușul pe care stătea Isus în momentul intrării triumfale în Ierusalim

ar fi putut crede că acele aplauze sunt pentru el?" Iată, Papa trebuie să aibă conștiința faptului că el îl „poartă” pe Isus, îl mărturisește pe Isus și apropierea, proximitatea și compasiunea Lui tuturor ființelor, în mod special celor care suferă. De aceea, uneori, celor care strigă „Trăiască Papa!” le-am cerut, în schimb, să strige „Trăiască Isus!” Există, apoi, expresii foarte frumoase în ce privește paternitatea într-unul dintre dialogurile fericitului Paul al VI-lea cu Jean Guilton. Papa Montini îi mărturisea filozofului francez: „Cred că, dintre toate demnitățile unui Papă, cea mai de invidiat este paternitatea. Paternitatea e un sentiment care invadează spiritul și inima, care ne însoțește la orice oră din zi, care nu se poate diminua, dar care sporește, deoarece crește numărul fiilor. Este un sentiment care nu istovește, care nu obosește, care elimină orice oboseală. Niciodată, nici măcar un moment, nu m-am simțit obosit când am ridicat mâna să binecuvânteț sau să iert.” Paul al VI-lea spunea asta imediat după întoarcerea din India. Cred că sunt cuvinte care explică de ce Papii, în perioada contemporană, au decis să călătorească.

Alte amintiri din călătorii pe care nu vi le puteți șterge din memorie?

Entuziasmul tinerilor la Rio de Janeiro, care aruncau cu de toate în papamobil. Și apoi, tot la Rio, copilul acela care, reușind să se strecoare, a urcat în viteză scările și m-a îmbrățișat. Îmi amintesc de lumea venită la Sanctuarul din Madhu, în nordul insulei Sri Lanka, unde m-au întâmpinat, în afară de creștini, musulmanii

și hindușii, un loc unde pelerinii vin ca membri ai unei singure familii. Sau primirea în insulele Filipine. Am încă în fața ochilor gestul acelor tați care-și ridicau copiii să-i binecuvânteze și mi se părea că vor să spună: „Acesta e comoara mea, viitorul meu, iubirea mea, pentru el merită să muncesc și să fac sacrificii“. Și erau, de asemenea, mulți copii cu dizabilități, și părinții lor nu-și ascundeau fiul, mi-l întindeau să-l binecuvânteze, afirmând cu gesturile lor: „Acesta e copilul meu, e așa, dar e al meu“. Gesturi pornite din suflet. Îmi amintesc și acum mulțimea care m-a primit la Tacloban, tot în Filipine. Ploua mult în ziua aceea. Trebuia să officiez liturghia în amintirea miilor de morți provocate de taifunul Haiyan și puțin a lipsit ca vremea rea să ne determine să anulăm călătoria. Dar nu puteam să nu mă duc: mă impresionaseră mult știrile despre taifunul care devastase acea regiune în noiembrie 2013. Ploua și eu aveam un impermeabil peste veșmintele purtate la slujba oficiată acolo, cum se putea, pe o mică scenă biciuită de vânt. După liturghie, un maestru de ceremonii mi-a mărturisit că fusese impresionat și, de asemenea, încurajat moral, fiindcă ministranților, în ciuda ploii, nu le pierise deloc zâmbetul. Și pe chipul tinerilor, al taților și al mamelor vedeai zâmbetul. O bucurie autentică, în ciuda durerii și a suferinței celor care și-au pierdut casa și pe cineva drag.

Predica aceea rămâne una dintre cele mai emoționante. De ce, de multe ori, hotărâți să improvizați?

La Tacloban am vorbit din suflet către suflet. Există întâlniri și situații care nu te pot lăsa indiferent,

omiliei din timpul liturghiei finale la Manila, dedicată Pruncului Isus, în fața a milioane de persoane. Dar în călătoria în Statele Unite, când m-am adresat Congresului american, mi se pare că am reușit să transmit ce voiam să spun și că am fost înțeles.

Cât sunt de importante gesturile în comunicarea dumneavoastră?

Foarte importante, așa spune că în anumite împrejurări nu pot vorbi fără gesturi. Nu-mi e de ajuns să citesc un text, trebuie și să fac ceva. În Kenya, în noiembrie 2015, pe stadionul Kasarani, cu tinerii: trebuia să vorbesc împotriva mentalității tribale, împotriva conflictelor rezultate din apartenența la diferitele triburi. Am spus improvizând că mentalitatea tribală se învinge cu urechea, întrebându-l pe fratele tău de ce e așa și știind să-l ascuți. Se învinge cu sufletul, cu dialogul și cu mâna întinsă spre dialog. Apoi am invitat câțiva tineri să se apropie și i-am rugat pe cei prezenți — cred că erau vreo șaptezeci de mii — să se ridice în picioare ținându-se de mâini, ca simbol împotriva mentalității tribale: suntem o singură națiune și sufletele noastre trebuie să fie la fel ca mâinile noastre care se strâng. Chiar și autoritățile prezente, inclusiv președintele Uhuru Kenyatta, au făcut acest gest. Cred că s-a creat o bună comunicare și în Mexic, la întâlnirea cu tinerii și cu familiile, și din nou, în insulele Filipine, când am vorbit despre devoțiunea mea personală față de Sfântul Iosif dormind și despre riscul colonizărilor ideologice. Ca să rămânem la gesturi: a fost frumos să-l primesc